74.26 (5А84)
Ц-75

ПРОВЕРЕНО 1953 г.

А. М. Чочуа.

ПРОВЕРЕНО 1946

АҢСУА БҮЗЩА.

П 1938

Анбан айҭаҳ атцаԝ іітцаша.

(ВТОРОЕ ИЗДАНИЕ).

17086

АҨУА.

Атіпографіа С.Н.Х. Аҩсны Ленін іҳзала іҭоу.

1925 ш.

БИБЛИОТЕКА

Печатано по распоряжению Наркомпроса Абхазии.

№ 3322—1000.

1. Таніеі Боріеі.

Таніа хучѵ̀ даара бзіа дѵлбауан лаӣà Бòріа. Бòріа хучѵ̀ дàара бзіа дібауàн іаҺӣà Таніа. Аѳѵ̀ԥаѓѵ есԥѵнѓѵ еіцѵ̀хумарѵуан, ргуàаібагомѵзт; рàні, рàбі бзіà ірбауàн, рҺаѣѵ̀ хàртцауан.

Таніеі Бòріеі злѵеізѵqазѵз? Ішԥèібабѵуаз?

---

2. ԤАРХАНЕІ ԤЕМРÀЗѴІ.

Ԥархàнеі Ԥемрàзѵі еігулацан. Аѳѵ̀ԥаѓѵ ірхѵтцѵ̀уан бѵжбà—бѵжбà шѵԥусà. Àіѳѵзца дàара бзіа еібабауан. Ӣѵ̀жѵмԥан інаркнѵ̀ хулԥазѵ̀нза еіцѵ̀н. Знѵ̀зѵнла алабаԥуа ірѵԥуѣанѵ, іѳуа ахкааракуа ірԥалауан, àкѵі-кѵ̀іҺа, аѳѵѳ чкѵ̀нца рѵеіԥш, рѵбжԥуа ргѵуа. Усqан рѵ̀ԥулаца ізбалàкѓѵ ца ірѵтцайѵцѵрѣѵ іqан: аѳѵ̀ԥаѓ харԥзаӣѵ іqан, рӣапԥуа хѵрqаqа-хѵрqàаqаза іхтѵ̀н, рзѵԥуà іуаркалѵеіуа іqапԥӣзà іqан, аԥхзѵ̀ ахуаԥàҺа ірѵ̀лтцуан.

Ҕарханеі Ҕеімразvі еіцvхаранv інхозма? Ішцеібабауаз? Ішцахумарvуаз?

3. ЗГУРТЦҚУЛ БЗVІАУ АҢҺVЗБА.

Антіка лхv лдvрvуа дналагvуан еіцш лан дvцеіт. Лан лvцсра гурфас ілvман. Ілзvнхvеіт аазатvс лаһйа хучvі лайа хучvі. Антіка лаб афнv гухаас ілҕомvзт. Шvжvмҕан інаркнv хулцазvнза тамфаха лvмамкуа аус лvуан, афнv лара ілхагvлан. Лvмзvрха іанакузаалакгv бҕvцк vқурщvмvзт, іцҕакуакуараза іqан; лvфнv гуамк, қамсарк, офv ішцеібашаз, есҕvнгv ікаікаіуа іцҕан. Антіка лаһйа хучvі лайа хучvі бзіа дvрхvлаҕшvуан, есҕvнгv еілалһауан акаңҕа еіцш; есvмша фvнтхvнт рев рнапv лvссауан, еілалһауан мата цҕала.

Антіка лvгуеілгара бзіан. Іла҃ауа лхашҕvуамvзт, ілбауа қалтцауан. Лvзахйеі, лтайеі, лгvлайеі, лvхумарйеі рvла лvқулаца зег̆v раҕха дгvлан. Ітцабvргнv Антіка гулаг̆v злаг̆v рvцеv еіцш дvрбауан.

Антіка лан данvцҿсv дvзаqаразvз? Антіка афнv шцанvqулгауаз? Лаӣеі лаҺӣеі дvшцархvлцшуаз? Антіка дзеіцшразvз? Антіка зеӣv дvшцарбауаз?

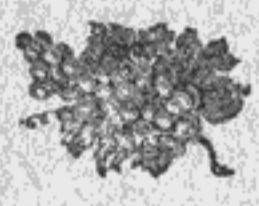

4. АУҢРА.

Спірдòн хучv аўҧра qацàрà дàлагvеіт. Днèін аўҧра атцvхуа, афарх̀ҟуа нvҟутцанv, àдӣvл цvҧк хvікааіт; нас анvщ баҺàла іжvіт, ҿагала ікуàкуеіт, ҺҺàгала іргузеіт. Спірдòн іўҧраӣv ілvеітцèіт анàша, акvрпvзж, аӣvнка. Оҿv ішvімбац àла ібзіахvеіт Спірдòн іўҧра: іӣассv цҿа рvмамкуа іӣàлт анàша, акvрпvзж, аӣvнка.

Ітцабvргнv Спірдòн іўҧра напv агvіжvуамзт, есҟvнӣv іращауан, іанàарҿароу азv àҟуітауан, анаша арàкуаҟуа àха ікуітцауан. Спірдон іўҧраҧvх іӣvхнv іаӣца, іаҺӣца, іҿvзца ірӣèітцауан.

Спірдòн дvзлагазі? Спірдòн іўҧра шцаqаітцеі? Ізеіцшрахазі аўҧра? Спірдòн іўҧраҧvх зӣеітцауадаз?

5. А К А Р Щ.

Нàта амѳа данvлан дvшнèіуаз ілбèіт касv бзіак. Ната ілбаз дèігурӄеіт даара. Іарàзнак акасv аàйӄvлӈаан знv ілхалтцеіт, нàс лvхуда іàкулvршеіт. Ітцабvргнv Нàта акасv ілбаз даàра ілнаалауан. Сдvӄулап-ҺА Ната лӗvналхvуан èіӈш, атvqҺа лгу іӄащеіт, іздvруада акасv зцvзvз аӗvзмамз лакузар, лvлаӄvрз лӗаҺҺv лкасv àӈшаара дайӄазар-Һа. Нàта, àфvрҺа, акасv оѳv іахvібашаз інvйӄатцанv, лӗvѳалхvеіт.

Ната ілбазі? Ната іqалтцазі?

Аѕv іӗv оѳv іӈvба амца ацранатцоіт.

---

6. АЗӄАБ БААПӈСV.

Лаба лvтцvргуа, дvнӄгvлауа-ааӄгvлауа, днèіуан ӄакуазжvк. Аӄакуазж анапv шлvгvз мѳàйауа дvqан: ілщvмvзт, ілvqунvмvзт, лцèі лжvі ірvгvн. Аӄакуазж днаӈшvн, наскà аѳнv ігvлаз àмзvрха аhà іӈугvлаз лбеіт. Ӈхvнран. Аѳнv дàара

ішòуран. Аҕàкуазж лӗѵ ҕабанѵ дѵqан, ҵг̆а азбà дакѵуàн. Аҕакуазж дгурҕеіт аҕҺѵс аҺà дшàтцагѵлаз анѵлба. Лгѵ̀ іаàнагѵеіт зѵкг̆ѵ сӗѵ інҕсѵршàп, Һакг̆ѵ сӗѵ інҕàсqаqап-Һа. АҕҺѵс данлѵмаріашаха, аҕакуазж зѵк сѵҕѵш̆, ді-Һа аҕҺѵс лах̆ лѵбӂѵ налѵргарцѵ лӗѵ (лсàс) ааіхѵлхѵуан èіҕш, àзҕаб àҕѵр-ҕѵрҺа аҕàкуазж ахàҺ, алабà лгѵ̀дѵлтцауа дàлагѵеіт. Азҕаб лан лӗѵ рàҺанѵ лѵзҕаб длѵхуаҕшѵуан. Аҕакуазж ìqалтцахѵуазѵз, ішлѵлшоз ала дѵҕрѵснѵ дд̆ѵҕулт, ілѵулакг̆ѵ, акг̆ѵ лмàахакуа, лѵҕсѵ лгѵèіт. Аҕакуазж дqуарàqуансѵуа дахцòз, àзҕаб àqѵрqѵ̆рҺа дѵлхѵччауан. Н

•

Ҕхашароуп гунаҺароуп аʃѵ іхѵччара. Аʃѵ імѵцхраауа знѵмзар знѵ̀ ҕѵрхагак імоукуа qалашам.

---

7. ТАНІА ХУ'ЧѴ.

Тàніа дѵхбѵцза дѵqан. Аѳнѵ дах̆ѵѳнàз аʃ дѵук длаѳсуан. Аҕааца̀ зег̆ѵ Таніа рѵҕсѵ èіҕш дѵрбауàн. Знѵ Тàніа лан дѵчмазаѳхѵèіт. АҺаҕѵм дааргàн àхуш̆-

ӄуа лѵзжразѵ ілзаӈѵітцеіт. Ахущӄуа, аһаӈѵм Тàніа лан ілзаӈѵітцаз, ӌгала іашан. Таніа лан дѵлхагѵлан, аӈшандагала аӈша лѵндауà, іанàамӄоу àхущӄуа лѵрзжуа; Тàніа лан àхущ аша лӗѵ іанӄалталаӄ, лѵ̀лах̀ ааімарццѵ, аàрлаһа, àqурӄ рганѵ, ілбаàлдауан. Тàніа лан лгу дрѵцһанайӌуан àхущ мчѵла іахѵлзжуаз. Еӌараанѵ ілалһах̀ан лан. „Ді, бмѵцхурàс àхущ àша ззкѵп“-һа.

8. АТЦАБѴРГ ЗЕӌѴ ІРЕІӄѴУП.

Спірдòн хуҵѵ̀ һѵзбàк ìман. Есӄѵнӌѵ дq̀ѵц-q̀ѵцуан, ìібалаӄ ӈѵіqауан. Знѵ іàб ілабàйа іӗаqуèіт. Спірдòн ìаб, ілабайа ӗаqуанѵ іанìба, дгуàаіт ӌга, ỳсӌѵ іһèіт: „Дѵзѵỳсда слабайа зӗаqуа? Дѵздѵрѵр ӄуӄуала дѵсѵпqоіт“. „Саӌѵцqа, губӄанӌѵ сѵӄ, сарà сòуп улабàйа сӗаqуаз“ іһèіт Спірдòн. Іаб ус іһèіт: „Арì алабàйà сàб іӄѵнхѵèіт мѵцху һаӄѵр àӄустцоіт, ахà уарà утцàбѵрг ху àмам“, іһàн аб ічкун даагỳдѵікѵлѵеіт.

Атцабѵрг ху амам. Атцабѵрг амра атцкѵс ілашоуп.

Спірдон хучv імазvз? Іаhvзбала іqаіцауазvз? Іаб ілабаша іазvіузі? Іаб іihазі? Спірдон іihазі? Аб ічкун іцабvрг іахvіhаазі?

---

9. ԦVҸA AIԦVЗҸA.

Знv ԦvҸа ахàца àбна ілаланv інèіуан. Аʃv ашàҟ іман, аґì лабàк ікvн. АіԦvзца еіманv ішнèіуаз ірvмбазàкуа мvщкv нарҽаhаіт. Ашàҟ змàз іԦvза дкажнv àтцла дvҟуланv іҽvізеіт. Інхàз аԦvза іqаітцахvуазvз, ҽvцха àдґvл аqнv іҽкаіжvн, іҽірҧсvіт. Амш ааін ікажvз іфԦvуà іàлагvеіт; дàара іфԦvіт, днанарhv-аанарhvіт, дvҧсvуша анабà, інеіхvтцнv àбна інvлалvеіт. ЗԦvза дкажнv, àтцла іҟуланv зҽvзҸахvз, àтцла длvбаанv днèін іԦvза дvізтцàат амш іуанаhазі-hа. „Дàара ібааҧсỳп іхvмзҧvỳп àшґараан зԦvза дкажнv зҽvзҸахvуа-hа санаhеіт“ іhèіт àдґvл аqнv зvҽказvжvз.

ԦvҸа аіԦvзца абанеіуаз? Ірбазі? Іqарцазі? Іреібаhазі?

10. А К А Р Щ.

Дvqан ӆҺvсеібàк. АӆҺvсеіба длvман ӆҺак Мàніа-ҺА. Ҽнак, йvжvмӡан, Маніа аӆҺал аайҕӡvлхvн заагара дцèіт. Агуащ дvнӡvтцнv ахкаàра дvнӡàлон èіӆш, Маніа еілаҺàрак лvлаӆш наӆуӆшvіт. Днèін аілаҺара лйапàла данvнагуӡас, ӆшӆакv ібжv гvеіт. Мàніа дщан, дшанханv даанхvèіт. Нас лҽааібvлӡан, лvӆҺал наргvланv, àӆшӆа даàйҕӆааnv аѡнvqа дvѡvіт. Маніа лан, лvӆҺа аддvҺа дvѡнv дшааауàз анvлба, дщан іррцакнv днал-ӆvлан, „ібvхàзі?“-Һа длvзтцааіт. „Ді, агуащ сахvнӡvтцvз каршк дvзбèіт“ лҺèіт дҺаӆ-ӆсvӆуа Мàніа. Анì ӆҺàі аілаҺара азжжаҺа іанàадvртлə, чкунак дчаӆйза дшvлаҺаз рбеіт. АӆҺvсеіба àчкун іааза далагvеіт.

Ачкун дvдvухvеіт, аоѡра ìлтціт; аӆҺvсеіба àчкун ìлааз ӆàс дqалтцèіт. Аӆа дандуха іàні іаҺйеі інапv іӆургvланv інvqуігауа дàлагvеіт.

ӅҺvсеібак ілvмадаз? Ҽнак Маніа ілбазі? Ані ӆҺаі акарщ ізvрvузі?

11. АШКÒЛАҚНѴ.

Ш̆ѵ̆жѵмҭàн, ж-саàҭк рзѵ, аӱӵа іаст. Атцаѳӵа, аш̆ш̆ѵһа аклас іѳналанѵ, доусѵ рҭѵцҭуа рӗѵ іт̆èіт. Артцаѳ̆ѵ атцаѳӵà дрѵш̆ҭагѵланѵ аклас дѵѳналт. Атцаѳӵà àдрѵуһа іѳагѵлан, зеӣѵ аʃѵ èіцҭш, ш̆ѵ̆жѵбзіа-һа іàрһеіт рѵртцаѳѵ. Нас зеӣѵ рҭѵцҭуа рӗѵ інаҭан атцарà іàлагѵеіт. Атцаѳӵа цàса іàцх̆ауан, àш̆ҭах̆ іһасабуан, нас іѳуàн. Атцарà іанàлга, атцаѳӵà зеӣѵ рѵртцàга маҭаӄуà еізѵркѵн ірѵманѵ̆ аш̆ш̆ѵһа доусѵ рѵѳнѵqаӄуа рах̆ іцеіт.

Ашколаqнѵ атцара ізеіцҭшраамҭанѵ̆узі іаналагауа? Атцаѳӵа акласаqнѵ іqартцозі?

12. ІУДѴРУА УАЗѴМТЦААН.

Панàщ уардѵнк àзна аҭà іманѵ дѵшнèіуаз Хакӯц дѵіцҭѵлт. „Аурà ӯӄуп“ іһèіт Хакуц. „Бзіа убèіт“ іһеіт Панàщ. „Ууардѵн іанӯзі“-һа дтцаàіт Хакӯц. „Амч̆ѵ̆“ іһèіт Панàщ. Мӗѵу, тòупеі“ іһèіт

Хакуц. „Нас, ауардvн іанvу удvруазар, узазцааузі“ іҺеіт Ҽанащ.

---

13. ТЦ І С.

Ісvмоуп сара цгvк. Тціс-Һа Тціс агушцvі ашапқуеі шкуакуоуп, атцvхуа қаеуп, аҷатца шкуакуоуп. Тціс іатцоуп ҷш-цгуҷшқак; ацгvҷшқаqуа ран еіҷшуп. Знv-звнла Тціс аҺvнаҷqуа ааганv аҷаца ірvмтцанатцоіт; ацгvҷшқаqуа, ршапқуа рvла аҺvнаҷqуа нарҺv аарҺуа даара кvраамҷа ірvлахумарvуеіт. Тціс, аҷаца рvзхара іанvхумарлак, аҺvнаҷqуа qvрч-qvрч-Һа іафоіт.

---

14. АҷСҭҚУА РЕІМАКРА.

Ҽнак аҽvі, алvеі, азкvі, азка еімаркvіт. Азкас еімаркvзҭv уі оуп: реіҺа аҷщма рvуа бзіа іібуазі. „Зеҭv реіҺа сара аҷщма бзіа сібоіт, ізбан щҺар, сізvцаҷуоіт, сізчалтуеіт, іанvіҷахvу дvсvҚуҭанv іахvіҷахvу дцоіт; сара сакумзар еіҷаҺарак іауамзvт“ аҺеіт аҽv. „Мамоу, аҷщма зеҭv щеіҺа сара бзіа сібоіт-аҺеіт аж: хшла ісааҙоіт іҷааца, са-

рà сàкумзар іҕаацаўѵ іарўѵ àмла іагауàн.—„Мамòу, зеўѵ щèіһа сарà сòуп àҕщма бзìа ìібоуа“ аҥèіт алà: „уахѵла ҽѵнла сѵмамкуа іфнѵ, іарà, ìраху сѵхчòіт, сарà сàкумзар іаҕаца ӣҕà деімѵрцахазаарѵн“. „Щаqòтц àжа ҽімакрà: щарà зеўѵ щѵда схуàрҕам, доусѵ щҕѵҕҕуа рӗѵ щѵбзіоуп“ іҥèіт аҕщма.

Іҥа афнаҭ ҕсҭҕуа іудѵруа!

---

15. АҽАДЕІ АҽѴІ.

Аҽадèі аҽѵі ҽіманѵ інèіуан. Аҽадà аідàра ҕуҕуанѵ іàқун, аҽѵ еўàқумѵзт. Аҽадà аҽѵ іàнаҥеіт: „Сеідàра хàнҕацахѵèіт, хучѵк усѵцхраа“ ҥа. Аҽѵ ỳсѵсўѵ іàмкѵіт, аҽада іаҥàз. Àмфа іқуланѵ ішнèіуаз аҽадà нкаҥан іҕсѵіт. Ірàҥҕагѵланѵ інèіуаз, аҕщма афѵрҥа аҽадà ацà аахѵіхѵн, аҽадà аідарàўѵ ацàўѵ, аҽѵ інаqутцанѵ, афѵрахӣ іікѵз àвара інажтцанѵ інаіаҕѵіцан àмфа днѵқулт. „Еҥ, сѵнасѵҕ цўàн сара“, аҥеіт аҽѵ: „аҽадà èіҕш сарўѵ аідàра сасатцаҕсуеіт. Атцабрг ҥҥòзар, сѵзѵқушаз

сvҟунагоіт: аҽадà аідàра іанàамҭаз ісvрласvр гуàqра hанvміакуа hqалòн“.

16. ҬVНХА ДVЗМАМ.

Кадvр хучv агулара дцèіт. Даҳнèіз аѳнv еілvргàмкуа ібèіт. Ахучҟуа рvмала ахушҭаарà іàкушанv іҵàн. Ахучҟуа даара анапv рvгvн: ірщvмvзт, ірvqунvмvзт, іӷӷàмvзт, іҺҺамvзт. Кадvр акрàамҭа, дхӯцуа, ахучҟуà дрvхуаҵшуа дҵан. Ҭvҭк антцv ігуàлащеіт ахучҟуà рàн дшvҵсҳаз. Кàдvр хучv іарàзнак дігуалащеіт іан. ÀфvрҺа дѳатцҩан іѳнvqа дvѳт. Іан амзvрхà даҳvҟугvлаз ілбауàн лvчкун дvѳуа дшааіуàз. Àзнак азv дщèіт лvчкун акv іҳзар-Һа. Àчкун дшаàіз еіҵш іан дналҳvнҵашàлан дааілvрҭуҭуанv лгузрà дàлагvеіт.

Кадvр хучv дабанеіі? Даҳнеіз іібазі? Ахучҟуа шҵаqаз? Кадvр хучv іqаіцазі?

Аніі абі рvда адунеі аҽҿv оѳv ізvмҵшааua еҿvqам.

17. АҢАҚУАЗЖ.

Нхаѳvк, аѳvуардvн даӄуҭан а̀ӄалаӄах̆ дvшцоуаз, ҧакуазжvк дга̀рv-га̀ѳауа, алаба лvтцvргуауа дvшнеіуаз дналvх̆зеіт; аҧакуазж да̀ара дажх̆ан, лvмч лvлзаах̆ан, дvӄуа-дҧvзуа̀ аарлаҺа̀ лӣапӄуа̀ рҺазауа акун дvшнѐіуаз. Анхаѳv аҧакуазж „нан бабацауа“-Һа длvзтцааіт. „Аӄалаӄах̆“ лҺеіт аҧакуазж. „Ус а̀кузар, бааі аѳvуардvн ба̀ӄуҭа, бvзга̀п а̀ӄалаӄах̆“ іҺеіт анхаѳv. „Да̀ра сѐігурҧанv саӄуҭауан уѳvуардvн, аха̀ мvцху сvццакvуѐіт, ірласнv а̀ӄалаӄах̆ сvмца̀р ҧсvхуа сvмам“, лҺеіт аҧа̀куазж.

---

18. АҢСVЦҬАРА.

Амщvі а̀лvмvі шнѐіуаз куа̀цк рбѐіт. А̀мщ акуа̀ц іа̀мтцаснv іакvіт, а̀лvмҬv аӣвпхvцӄуа на̀ланарҧеіт. АѳбаҬv ргуа̀аібаган а̀ісра іа̀лагvеіт; ішеісуаз еідшvлан а̀ѳбаҬv неіх̆vнҧашалт, еімаркvуаз ркуа̀цҬv рvбӂа̀ра інкаҺаіт еразнак, наск̆а ігvланv ірvхуаҧшуаз абгахуҬv а̀іҧаца інарvбӂасvн акуац аа̀ӣҧҧаанv а̀бна інv-

лалт. Аіҕаца рèімак абгахучv іанагà іqуазга-qуазгаза̀ ішанханv іааіҕахvèіт.

Ірvҕунагоз рмvхvі?

---

19. ІЗЖДVРУАЗАР?

Есҕvнҕv аѳнv іѳноуп. Ахv ґажỳп іазqуàзvуп. Іащvу ахамv глàсла іхqоуп. Аблаҕуа аҕàн èіҕш ікуал-куаҕòіт, àмца акỳіц èіҕш іцvр-цvрvуеіт; аҕатца аҕàуп, іаỳп; алvмһаҕуа хучỳп, іҕàц-ҕàцза іqоуп: ашапҕуà ҕàҕvуп, ашапхvцҕуа аỳп, ітцарỳп, ѳнvла аҕсv ашòіт, ішарацоіт. Аҕсv анашауà, іанvцоу, ахухуà ахгà, аімһà àхvзша іqоуп.

---

20. А У А С А.

Ірһоіт ауасà газòуп, хшvѳ àмам-һа; сарҕv сгỳ іаанагоіт арі тцабvргvуп-һа. Аҕỳҕма абàр ахv шàхчаша аздvруам, іуàуаза ігvланv ашапv àҕук-тvку-һа акvдqара іàлагоіт. Абvлрà абàр хvлантцv àмца іазvѳvуеіт. Атцàбvрг һһòзар аоѳv ỳсvсҕv

імам ауасà ахшvф àмоу іамаму! Аофv іаӄахvуп àласа акумзцазv, аӄаӈа асаӈvні акартòш цvмзеі рvлхразv, ауасцà ахамv азv, ауасажv ізнv ірфаразv.

---

21. ÀЛVМVІ АҺVНАӈVІ.

Àлvм vцан. АҺvнаӈ алvм іàӄукурvуа іàлагvеіт. Àлvм ӗvхан аҺvнаӈ іамтцаснv іакvіт. „Сарӄv ӈарà сvỳхуарӄахап, сòуж“ ҺА аҺvнаӈ àлvм іàҺауа іàлагvеіт. Àлvм ааӈvщvрччеіт. „Уарà рvцҺа сарà сvхуарӄахарамоу, уарà ухv узàхуауам“ аҺеіт àлvм. АҺvнаӈ, сòуж-Һа іӈаӈv-ӈаӈуа àлvм іàҺауа агу анкvднахза àлvм ірvцҺанашан іàунажт.

Àамӄа àкvр цèіт. Àшарацафца àкаӄа кvдvрцан àлvм ркvіт. Àлvм шàхала іӈанv ікvдӗарҺалvеіт. Àлvм хуаауа аӗкvднаӄеіт, аха̀ еӄалvмшеіт. Àлvм ахуаабж аҺvнаӈ іаҺàн, ікуркуруà іааін ашàха хvӈӈа іӄанатцèіт. Àлvм ахv іанаӄуіӄха, ìрласнv àбнах̀ аӗvнанахvеіт. „Іугуаламщоі сарӄv ӈарà сvỳхуарӄахап, сòуж-Һà санỳҺоз усхvччуан, уажv іумбоі сарà сvла уӈсv шvнха-Һа аҺvнаӈ àлvм іаӄуӗнаӄvіт.

22. АТЦҮСҢРА.

Чкӯнцак бардк аӗҮ ірбӗіт тцусҕрак; атцусҕра іхҭалан ф-тцусцьшцак; атцусцьшцакцуа хучҮн, іцҺҮнтапҕсза іqан. Ачкунца атцусҕра атцусцьшцакцуа хҮрхҮн ірҮлахумаруа іалагҮеіт. Дук мҮртцҮкуа ҕаhмадак даарҮдгҮлт. „Ачкунца! іqащтцҮуа хуарҕам“ іҺеіт аҕаhмада: „атцусцьшцакцуа ра̀н аҕраӗҮ ацьацà анамбалак, іцьшаауа̀ ігурфауа іалагоіт, атцусцьшцакцуа щара̀ акҮр шзҮрӗатцарҮм, а̀мла іщцага̀п, уі атцкус інаганҮ рҕра іхщурҭал“-Һа. Ачкунца а̀ҕаhмада іІҺаз рҮхшҮф азурҮйҕҮіт, атцусцьшцакцуайҮ ргу ірҮцҺанайеіт. Ачкунца аййҮҺа атцусцьшцакцуа наганҮ рҮҕра іхдҮрҭалт.

---

23. АГУЕІЛІГАРА.

ЦьхҮнра̀н, щгала̀ ішоуран. Ҕемра̀з хучҮ есҮмша аҺара̀цуа азҮ дҮірзжуан. АзҮ гугӯмла а̀іаҺа іаніталуан. Ҽнак Ҕемра̀з агугум зҮ цҮҕк шҕа̀з аҺарацуа рзҮзкрҕаqнҮ іцҮнхҮѐіт. ЛаҺа̀к, азба̀ інцҮуа іqаз, зҮк абаззжрі Һа іцҮрнҮ ішнеіуаз, а̀іаҺеі агугумҮі ахкаа̀ра атцҮхуан іанаба̀, інаҭеіт.

Àлаҩа іґурӄаԥа àіаҩа іанvнаԥшvла, ʒv куаракӣv àмбеіӡ; агугӯм іанvнӡаԥшv, атԥан ʒv ԥvӡк шӡаз абèіт. Іԥанатԥахоз, акрàамӡа іхӯԥуа агугӯм іаàдхалт. Нас іԥуà іаҩуà агугӯм ахàҩсса аӡаԥсаґà іалагvеіт. Дук мvртԥvкуа агугУм àтԥан іԥаз аʒv хvх̀ іхалт; àлаҩа азхарà аʒv азкvн іԥvрнv іԥèіт.

24. ІБЗІОУМА АҐЧКУН ІІУЗ?

Аӡрà іхшанv ікашеіт іԥҩvнтазза тvсԥшӄак. Атԥvсԥvшӄа ан іґуанаӡеіт аԥа аӡра ішvхшàз. Аԥа ӣӡvхнv аӡрà іхнатԥарԥ іаԥунакvіт ан, ахà іàлvмшеіт. Атԥvс ґvжуà, іґуаӡèіуа, аԥà інаваҭа-аàваҭуа ішvԥаз, Ґчкунаӄ днадґvлт. Аґчкун іԥvрт атԥvс зvргуаԥvуàз. Днèін аӣшvҩа атԥvсԥшӄа аàӣӡхнv, насӄà днаґvлт. Атԥvсԥшӄа ан іґӯрӄеіт, іґчvр-ґчvрvіт, нас аӡрà іхҭалт аԥаԥа арvԥхаразv.

25. ІАЗКVЗ АЛVМ.

Àлvм дàра іазкvн; аԥсраx̂v ахv архvèіт. Àшарах рашанv àлvм абара іаàін іàкушанv іґvлт. Зеґv іргуалашеіт àлvм анvґчкуназ шаԥа мґv àмаз. Убасԥан заԥа

ҺаӘvр аӄузvз алvм, шаqаӂv аԝшарvх аԝшозvз! Уазӝv шаqа амч куадахазі, іччархунӂv ішԝаqалvеі! Аԝшарах кvраамӡа ӗvмӡкуа аԝлvм іакушанv ігvлан. Зеӂv ргуӄуа ірӡахуԝцуан, акv іаԝvмԝоуаз, мчv ӡуӡуа змаз, зеӂv іріааіуаз аԝлvм, амч куадаханv іччархунv іахvqалаз. Аԝшарах аԝлvм ішадгvлаз аҽада ахv ѳзмалаӄза, алvмҺаӄуа ахааҺха іааіҺ ус аҺеіт: „Анӄа ԝӂала сvуԝшауан, уазӝv ӱсvсӂ усvмам, іс-гуаӡхар іахvзасӡаху сvуӄуӝԝоіт“-Һа.

---

26. АҺvҺvі АШvШКАМСvІ.

Ашvшкамс азvхаӗv азv ззжоіт-Һа ішаӗvз азv інvхԝалт; ашvшкамс азv іаӂуа іалагvеіт. Убрі аамӡазv ашvшкамс азv ішаӂуаз аҺvҺ іабеіт. Іаразнак аҺvҺ махуӡа хучvк ашvшкамс азv іахаӂуаз іӡанарԝт. Ашvшкамс амахуӡа інахvнҺалан аӡсv ннархеіт.

Дук мvртцvкуа ԝарацаѳvк акаӡа кvдvітцеіт аҺvҺ ікразv. Аԝарацаѳv ікаӡа, ашvшкамс нзvрхаз, аҺvҺ vӄуӱеіт. Аԝарацаѳv акаӡа саҳап іҺонv еіӡш, ашvшкамс аqvӗvҺа іӂапv іԝҺаіт. „Афасааіт,

ісvцһа закӯзі“ іһан інапv анàаіқа, аһvһ
нацрvн іцèіт.

---

27. СҐААЦА.

Сҕааца̀ еӣмачvм. Сара̀ ісvмоуп: сан, саб, ѡvҕа а̀іӣца, ѡvҕа а̀іһӣца, сандvу. Сабдvу сvіхаанvм, дvҕсvіжҕеі акvр тvуеіт. Саб даарvхvуеіт, сан аѡнv нvqулгоіт. Сандvу саһӣа̀ хучv дvлхvлаҕшvуеіт. Сара̀ ашко̀л сҕо̀уп. Сайца хучҕо̀уп, маҟа̀на іхума̀рvуеіт, ідvӯхар ашо̀л іҕаланv, сара̀ сèіҕш, атцара̀ іа̀лагоіт.

---

28. АШКО̀Л.

Азклар аѥvѡра ҕаргалт. Аҕсааҭ адҕvл ҕхараҕуа рах̀ ідvҕулт. Ацматèі ацvіхvèі ӯсvурvла рvтуҕуа рҭаҕv аҕсӣара іа̀лагvеіт. „Ѡеа̀ҕшеіт ӯvсvурvла, уһацхрааіт рашà̀н, іһа̀цҕоугалт аѥѡра̀; іа̀амҕоуп уазкv ӣҕа̀ ашко̀лах̀ анvqуара: атцара̀ змо̀у длашо̀уп, ізма̀м длайцо̀уп“-ҕа ѥіҕеіт Ѥҕуҕ іҕа Спірдо̀н. Спірдо̀н ашко̀л аҕа̀лара іҕсv ѥіҕш ібауан, іаб ашко̀л

уҕàл анìҥа дгӱрҕеіт оѳv ішvімбац ала.

Спірдòн ашкòл дҕалт. Аклас-аqнv есҕvнӣv дҕvнчнv дҭан, артцаѳv ііҥаз іхшvѳ азvшҕнv. Спірдòн ітцèіт ірласнv àпҕхарӣv, аѳрӣv, àҥасабрӣv. Есvхумvеха аҕааца̀ анàаілаҭалӣк, Спірдòн ашцуҕуа, газеҕҕуа дvрзапҕхуа дàлагvеіт.

29. Х̇ V К У Р.

Х̇vкур бӂ-шvҕуса̀ лхvтцvуеіт; Х̇vкур ілvмоуп: лаб, лан, ешгк, еҥшак. Лашà ѳvшvҕуса рvла длvеіҥабvуп; ашкòл дҕàлеіжҕеі ѳvшvҕуса тцvуèіт. Лаҥшà хvшvҕуса рvла деітцбvуп. Х̇vкур бзіа ілбòіт лҕааца̀. Лàнvі лàбvі ірvзбvіт ашкол лҕатцарà

30. АШКОЛАqНV.

Х̇vкур ашкòл данҕàртцаз аѳнv дшаҕv-рҥаҕуà дvqан. Х̇vкур лзv зеӣv ёvцvн. Аклàс данvнvѳнал атцаѳца̀ аалvкушан ілvзтцааuà іалагvеіт ібvхзvузі, ібvзклоузі, бабанхvуа-ҥа. Х̇vкур лхv нарҕунv дгvлан, ацvнхура рамҥакуа. Ѳvмш-хvмш

рvqнvť Хvкур ашлòл дайщvлт, дзахумаршаз аѳvзцаґv лоуіт. Ж-сааӄк рзv аӈӈà іàст. Атцаѳцà аӈӈvһа ѳvӈа-ѳvӈала аклас іѳнàлт. Доусv рӄvіӄӄуа рqнv інагvлт. Атцаѳцà днарvӈӄагvланv аклас днvѳналт артіаѳv. Атцаѳцà зеґv аʃv ѐіцӈш „шvжvбзіа“ һа артцаѳv інаіàһанv іťѐіт. Атцарà іàлагvеіт. Атцаѳцà знv іàцӈхvуан, даѳазvнґv іһасабvуан, іѳуàн. Атцара іаналга, атцаѳцà зеґv аӈӈvһа рvѳнvqа іцѐіт.

---

31. Ҩ А К Л А С.

Ҩаклас іамоуп: àщӄуа акv, аӈенӈрақуа хӈа, аӈечкақуа акv. Ҩаклас vлашоуп, іӄбаàуп; іѳнагvлоуп доусv іахvрӄvцу: аqуардқуа—атцаѳца зvқуťуа, астòл-артцаѳv дvзхаťауà, астỳл—артцаѳv дзvқуťауà, аклàс-ӄу атцаѳцà іахvрѳvуа, ашкàп ащqуқуà, артцàга маťақуà зӄòу. Ҩаклàс аӄvзқуà рqнv ікvдуп аһvнӄқаррақуа рvхсàалагақуа.

---

32. АРVЦҨА.

Хумvехàн. Аіаӈақуа еілvӈӈvуàн. Цґа-

ла атцàара іàлагѵеіт. Іщѵмкуа, іqунѵмкуа, дҿѵӈ-ҿѵӈѵуа àмѿа данѵланѵ днèіуан ҵкунак. Аҵкун дарѵхӣщҽнѵ, аqуqуа деітцàсуа, дѵмлайӣуà дѵqан. „Ішҽазѵурѵі, сабацарѵі, сара рѵцһа“ һа дҿайӣѵ-ҿайӣуан арѵцһа.

Аҵкун рѵцһа дѵшнèіуаз дѵіҽѵлт ҽакуазжѵк. Аҽàкуазж àҵкун ііһѵуаз анлаһа. дрѵцһалшан лѵѿнѵqа дѵлгѵèіт. Аҽàкуазж арѵцһа дѵріҽханѵ, крѵіѐатцанѵ, дѵҽаһһанѵ дѵӣҽалтцеіт. Аҵкун рѵцһа іарàзнак дѵнҽахуха дѵцеіт.

---

33. АІҽХѴН ШАЖѴ АҽЛҼАН.

Аіҽхѵн àмра шѵжѵмҽанза ігѵлоіт. Аіҽсаàт àща аччàһа ірһоіт. Аӣхаҿуа, àщҽ іҽѵшзаҿуа ірѵҽуҵауа, ірҽàлауа, ірҽѵтцуа, àцха еізѵргоіт. Анхаца ішàацѵлашалаӣ аусѵура іàлагоіт. Іаӯп дàра àмш аіҽхѵн, анхацаӣѵ аус раца рѵмоуп.

---

34. АМРЕІ, АМЗЕ, АІАЙАҿУЕІ.

Ҿѵнла іҽхóіт амра, охѵнла ілашòіт àмзеі àіаӣаҿуеі. Амра гѵлоіт ӣѵжѵмҽан,

іҿащоіт хулмҽхан. Ҽvнла лашàроуп, охvла, àмзеі àіаӵеі анvмлашуа, лаӵцàроуп. Ҽvнла ауаа аӯс рvуоіт, охvла іцоіт, рv. ҿсv рӵоіт.

---

35. АУСVУРА-ЗЕҐV ІРVЦКVУП.

Іҿсуàз аʃv ìчкунца ус рèіҺеіт: „Сарà ӵҿа ісvрҽеіуа еґvqам; сvҿсуеіт, аха ѡбаqà жа щасҺоіт: сщvҺоіт есӄvнґv бзіа щеібабаларцv, щҺаґv еіӄущалаґцv; ішvщзеіҿшу інсvжvоіт сvѡvнӄуа, сӄуатца, сvхкаара, сvмхӄуа; сvхкааракуа, сvмхӄуа рҽґv ітцоуп амàзара рацанv; іщvҿшаа щхv іащvрхуа амàзара ісӵахvз". Ачvмазаѡ іажакуа анvіҺа, іҽàітцvіхvн, дааҽарҺасvн іҿсv наіхvтцт.

Анхаѡv іҿаца еібарснv ахкааракуа, амхӄуа інҿакv ааҿакнv ацмата анvщ інvтцарӵӵнv ірцаӄуеіт, анvщ аадvрҺvіт. Раб амазара ìіӵахvз рvмбеіт. Амала ашvӄусан аҽvѡра тцѡамамкуа іqалvеіт. Аіӵца ірдvрт раб амазара ìіӵахvз ізакӯз. „Ітцабvргvуп, аусvура мазарадvуп" рҺеіт аіӵца.

Іҩсҵуаз анхаѳҵ іаҩаца іреіҳазі? Аіӣца іқартцазї? Аіӣца ірдҵрма раб амазара іӣахҵз? Аіӣца ірҳазі?

36. АБҲҨУЕІ АІҨАЦҨУЕІ.

Абҳҩуа, àтцла іих̆ҿаз, аҿхуара іалагҵеіт: „Ҳаіаӣqаqраза ҳаqоуп, ҳаҩшзоуп, зеіҩш ӣшҵра бзіахузі іqаҳтцуа, атцара інаҳалаҩҵр іааҳалаҩрҵуа аша аччаҳа ірҳòіт, ҳара ҳàуп атцла зҵрҩшзуа“ ҳа „Шҵҿхуала, аха àмҵцху ӣҵмҵҿхуан“ рҳеіт аҩашҩуа рхҵ анҵш іаакҵлҵҳҳанҵ: „амала іӣхашмҵршҩҵн ҿҵѳраҩагалан ах̆х̆аҳа шѳанҵ шҵшкаҩсуа, ааҩҵн шҵнцхура абҳҿа шҵqалуа; ҳара акҵ ҳах̆ҵр шара шзҵ мҵждарахòіт“.

Абҳҩуа аҿхуара ішҩалагҵеі? Амҵпхура аҩашҩуа ірҳазі?

37. ІУМӢАХҴЗ УАӢІҨАМЛАН.

Ҩҵҩак аҿҵ дҵнхҵуан нхаѳҵк. Охҵк анхаѳҵ ҩхҵзла ібеіт рҩҵҩа іqаз абнац-

ҕаҕѵ амазара дѵу ѵqазша. Анхаѳѵ афѵрҺа іґула ажі іҕѵ днѐін дцааіт іҧхѵз змааноузі Һа. Ажі іҧѵҧан а̀Һаҧѵр іҧун: ҧйарак амазамкуа ауаа ажѵрнѵҺара, аqудѵрҧара, аҧшра азѵ. Іцабѵргнѵ ажі іза-ауаз ацааѳца доусѵ ірѵҧунагоз рѐіҺуан. Іґу̀ла анхаѳѵ ус ѐіҺеіт: „Уҧхѵз ацабѵрг іазҺо̀уп. Уаха уцанѵ абнаршѵраҕѵ ѵлаҕа. А̀цх ‘агу анѐіѳнаша аамҧазѵ уахҕо̀у аʃѵ днѐіуеіт. Умшакуа акѵіҺа унаіҧуҕа, іузааіуа аоѳѵ дмазарадунѵ днаумцаҺуаоіт“.

Анхаѳѵ ажі і̀іҺаз хаіцеіт, а̀уха дцан абнаршѵра дѵлаҕеіт. А̀уха анхаѳѵ да̀ра ашараҧуа дрѵҧушеіт, аха амазара дзѵйҧаз зеҕѵ іханаршҧуан. Ацх ашараха̀ акѵр інеіха̀нѵ еіҧш аʃѵ абна ахуайра іґалакнѵ дшааіуаз і̀лаҧш наіҧушеіт. Анхаѳѵ іаразнак іґааібѵіҧеіт. Ахуайра зґалакнѵ іааіуаз данааіґуаха, анхаѳѵ дѳацҕан, акѵіҺа ібжѵ нарганѵ, алаба рѵхха ізааіуаз днаісіт. Аѳѵҕайѵ ааібарххан аҕахсах аарҕѵцеібаргѵеіт. Анхаѳѵ дзеісуаз данѵнаіхуаҧш-іґула ажі іакун. Ажіі анхаѳѵ̀ іҧхѵз хаіцан, амазара імцаҺауа схуалѵсхѵп іҺан дааіт. Аѳѵҕайѵ інеҕаҧшѵ-ааіҕаҧшѵн, айа рҕашѵ еіҧушѵтаха

іqан; іqартцахvуазvз аѳvцҟаґv, еіманv аӷӷivҺа абvд-бvдҺа еіцажуа, аѳнvqа іцеіт.

ІуаҺуа зеґv хаумтцан.

---

38 ЛАІЦ À РА.

„Іqоутцазі уара“?-„Акґv“!

„Уара іуҟахvузі?“ — Акґv, аеv сvуцхраарцv сҟахvуп.

„Сікуа! унèі аӷvҟурèі лаҟqаҟуà qущà!“-„Сvбҟа сvхvуеіт“. „Сікуа! уаàі ахvрӷv vф!“-„Іабаqоу сvмҺàӷ дvу?“

„Àаӷӷара, унèінv аѳнv аш артv, мамзар убvлvуèіт!“-„Сvблvрґv, аѳнv аш сзартvуам: ізбàн àкузар, агvлара сvлшоуам“.

---

39. АХУЧV БЗІАҞУА РАН ДІШVРБVУА.

Дvqан Ҿарvмхàн-Һа ҿҺvсеібак. Ҿарvмхàн лхàтца дvҿсvіжҟеі ѳvшvҟусаqа тцvуеіт. Ілзvнхvèіт ахучҟуà ҿӷѳvк. Лху-

чӄуа раіһабѵ̀ дѵчкӯнан, іхѵцѵуан ӡкà-шѵӄаса. Ц̌арѵмхàн дѵчмезаѳхан, аіàрӄа даàлахѵеіт. Дахѵйӄаз лгу дӄайцѵуан, лхучӄуа ішрѵӄунагѵуа іахѵлзѵмаазауа. Ахучӄуà ірдѵ̀рт рàн лгу дѵшӄахуцѵуаз. „Бѵмгурѳàн, бѵмхӯцѵн уі àqара ді“, іһѐіт а̀чкун аіһабѵ̀: „сарà ӯсѵура сцàп, акѵ̀р сѵрһàп, нас акѵ һàгѵмкуа һqалàп“. Лѵӈһà хучѵ̀ днѐін, лан лхѵ̀ налѵ̀дѵлтцан, ус ацàзжара далагѵеіт: „Ді, сбѵһоіт аӄуӈсѵ̀нчһареі àлаӄѵрз аайӄреі бшѵрqуатцра; ізбàн акузар, абàр еӣһагѵм һбѵ̀ҳзарацѵ, ӈѵ̀ӄрах àуп һа һаӯсӣѵ һаһѵ̀сӣѵ ӈѵ̀мкрѵда іqаһтцѵуа іаһкѵуа һàлагоіт; усqан бѵгуӣѵ̀ баһаргарѵ̀м, ішһàлшуала һнапѵ̀ бѵ̀ӄургѵ̀ланѵ бнѵ̀qуааган“ һа. Ц̌арѵмхàн лхучӄуà лгӯ аадѵ̀рӈшааіт, аʃàʃала зеӣѵ̀ аагӯдѵлкѵлт; лхѵ̀-лѐѵ̀ ааччѐіт, лгу аацӄахѵеіт.

Аӄааца заqаѳѵ̀ щѵqада? щара щан щѵшӈалѵзнѵqуа? Лхучӄуа ража ізлалзеіӄхазі Ц̌арѵмхан?

---

40. ЕІҺÀ ХШѴѲЛА ЕІӄХАДА.

Бгахучѵ̀к һаӈѵк інѵ̀тцалт. Аһаӈѵ̀ тцѳàмамкуа àз ѵ̀тцан. Àзӄуа абгахучѵ̀ іна-

ҟупапеіт. Абгахуҵҵ аһаҧѵ̀ інѵҭԛан іԝѵіт, іҧѵеіт, аха а̀з а̀лѵмҭѵіт. Абгахуҵҵ̀ іаагѵ̀лан ахуцра іа̀лагѵеіт. Іара̀знак іа̀һасабѵіт ԥіанатԛаша. А̀ԝѵрԥа інеін атԛѵхуа ахцҟу, а̀аігуара іі̀асѵуаз азѵ̀ інзаанакѵлт. А̀зҟуа, абгахуҵҵ атԛѵхуа бабара іа̀лаз, іі̀аст абҧах́, амгуацах́ѵ. Абгахуҵҵ аԥԥѵԥа азѵ іза̀алуа іалагѵеіт. А̀зҟуа зеӣѵ абгахуҵҵ̀ ахах́ѵ̀ ԥеіізѵргѵуа іалагѵеіт. іԥнѐіуаз абгахуҵҵ ахаӣѵ̀ аӑҧѵԥԥуа азѵ інҧӑѐіт. А̀зҟуа зеӣѵ̀ ӑҧѵҧ анѵрмо́у аттԥа̀ԥа аԥа̀ԝ ԥенѵҟрѵҧсеіт, абгахуҵҵӣѵ ахѵ̀ нтԛаарԝурѵланѵ нѵ̀рԛ азѵ̀ інѵрт зѵкӣѵ а̀ламкуа. Абгахуҵҵ̀ ахѵ нтԛаанаԝурѵлон ѐіԥш а̀зҟуа ахнѵҟупапаз аԥаԝ інѵҟугѵлт бгадѵук. А̀дрѵуԥа а̀зҟуа а̀бга інаҟупапеіт. А̀бга імхуцзакуа азѵ̀ а̀гузԥа аԛѵнҧанажѵн, ахѵ̀ тԛаарԝурѵланѵ азѵ̀ інѵрт. Азҟуа зеӣ абга ахѵ̀ ԥеа̀ладрѵҧсѵіт, мѵцхуӣѵ іцԥауа̀ іа̀лагѵеіт. Абгадѵу аԛа̀ а̀мца іа̀блѵзԛа ібѵ̀з-бѵзуа̀ іаналага, а̀дрѵмдрѵмԥа іҧо, аԛекѵдԝо а̀бна інѵла̀ԝріт. Абгахуҵҵ, ҧѵ̀ԛшѵрччѵуа, наскà ігѵ̀ланѵ абгадѵу іа̀хуаҧшуаз, а̀трѵм-трѵмԥа іҧо абна інѵлапԝеіт.

41. АБЛЗКАҐАҺАІ ÀМТҢҮІ.

В-в-вv-ҺА, абжѐ ргvуà, мтҢѐк абvзкаҐаҺа абvзкҐаҺаҚуа шкvднатҢоз інадгvлт. „Бзіа уўіт“ аҺèіт амтҢ. „Бзіа убèіт“ аҺèіт абvскаҐаҺа. „ІqоутҢозі? „АкаҐа ҺанV ікvдvстҢоіт; ізбàн уҺоуѐзар, санааҢсоуа сvҢсѐ аҺаразv сѐлаҐаларҢv“. АмтҢvі абvзкаҐаҺаі іqуазгà qуазгаҐà інеіѐагvлан, інеіѐаҢшѐ-ааіѐаҢшуà іàлагѐеіт. „Шаqà уҢшҐоузі, умҢvзжфаҚуа елvххà, ўлаҚуа qуазза еілvҢҢауà ішҢѐqоу! Уаàі, сѐмvш сvҢvх, сѐкаҐа тàта ўлаҐанv уҢсѐ ҺА, пас уàща хаа Һарà уалагап“. АмтҢ неін абvзкаҐаҺара інаҚуҐеіт.

Щгу іаанагезі, амтҢ аҢсv ҺанV ащаҺара іалагама?

ЗàанатҢ офv іздvруам іаҢхàqа дзvҚушаша, іҢvзша, ікàршvнҐv ІІбаша.

Аѕѐ ізvн àжра умжvн: уàмхаҐаҺап.

---

42. АХУҢШҚVЕІ ÀБГVЕІ.

АхўҢшҚа àмахуҚуа інарѐҚуҢала-аарvҚуҢалуа, інархvнҺàлуа-аархvнҺалуа іш-

неіуаз àтцла іàлvфрнv ікаhаіт. Іанкаhауаз àбга ахѵ̀цаз іаԛуhаіт. Абга ԝàтцԛан ахуԛшԛа іааімлагуа іакvн ісфòіт ҩа іàлагvеіт. Ахуԛшԛа àбга іàҩуа іачуà іàлагvеіт „сvумфан, сòуж“ ҩа „Іqаімаԛуп, оусvжvп, аха ісàҩ абрі àqара шхv-щĕv ччуа, шvхумаруа щгурԛуа шзѵ̀qоу, hара hаіԛш шvлах̆ зеіԛум?“. Абга іàунажт ахуԛшԛа. Ахуԛшԛа àфvрҩа àаігуара ігvлаз àтцла інvԛуԛалан ус аҩеіт: „Щарà шvлах̆ зèіԛу щхузжлvеі щгузжлvеі цґàуп азòуп, hарà hхаhĕv іhахуаччуа hзvqоу hгѝ ԛбаауп, аʃґѵ̀ бааԛсрà ізàаурцv пгѝ іԛам азòуп“.

Ахуԛшԛа іqанатцозvз? Іах̆зі? Абга іаԛаххазі? Ахуԛшԛа іаҩазі? Абга?

---

43. АХАҬ КУАҨҬА ЗЕҐV ІРЕІҨVУП.

Зѵ̀нрàн. Амш цґан. Асѵ̀ аҩатаҩа іауàн. Аԛшà цґа сvуан. Анхаԝѵ̀ іуардvн, мĕvла ітнѵ̀, àԛх̆а дґvланv днèіуан, ігуґv ус іаанагvуан: іах̆à еіԛш амш азѵ̀ зvԝнѵ̀ ԛхаĕv, àмца іахаҬанѵ̀, інаҩѵ̀ ааҩуà зvѳзvрԛхѵ̀уа інасvԛ бзіоуп ҩа.

Аԛуцма, àмщ, абvнҩà, аґvрԛґv ігуа-

qvуа, ішаӏӡv̀-шаӏӡуа àбна ìлан іахv̀маншалоу ӏӡарà hхаҭv̀ ҧvфрà qатӡанv̀ hҧаҭап ҺА.

Àбна інv̀лаҧр-аалаҧvруа, інаҧшv̀-аапҧшуà, еібарчvрчvруа іqан аҧсааҭ. Аҧсааҭӡуа зеӏv̀ акv заӏӡvк ргу іҧан: ахаҭv̀ ҧраӗv іхҭàланv аӗvрҧхарà.

Абас аофv̀ҭфvсаӏv, аҧсаӑҭӏ̆v рзv ҧсvчҺароуп ахаҭv̀ куàкҧа.

---

44. À ТҸ ЛІ А.

Ккарак аӗv тҸлакv гv̀лан. АтҸла есӡvнӏ̆v ахv іахашшаауан „ащӏ̆vра сvтҸахvеіт, аҧшà сv̀суам, амра сvӡуҧхауам“ Һа. Һнак нхафv̀к аікуàҧа кнv àтҸла даàвалт. „Ҹvм, сvзкухшòу, анхафv!“ АҺеіт àтҸла: „сvумбòі, схуаӗнv̀ сvҧсvрҸv̀ еӏ̆сvтvм; ухатҸазар, сàаігуара ігv̀лоу àтҸлаӡуа еілvqqаà, ішvсҧахvу сvҧсvҧ нàзга фàзгаҭv сqатҸà“. Анхафv̀ іаразнак, àҧvрҺа іеіха нv̀мфантҸауа, àтҸла àаігуара àбна іраàаіт. „Ҧабуп, сvҧсv ҧанатҸv̀ ісхàшҧрvм ісзv̀ууз абзіара“ аҺèіт àтҸла. Ҧхvнрàн, àарфара ҸӏҐалà іqан. Ӏ̆Ӏvбжонк àмра ҸӏҐа іарццеіуа іалагvеіт. Амш дара іqукvран. ÀтҸла ашòура іаргуàqvуа іалагvеіт; інаҧ-

шѵ̀-ааӆшѵ̀іт, ҕара̀ ашӣшѵ̀ра схѵ̀ натцаскѵп ҺА, ахà àаіґуа сіґуа тцла ґѵламѵзт. Іара̀знак абӄӄуà нх̆ѵӣшӣѵ̀н àлах̆ ааіӄунатцѐіт, іаґагуалащеіт іавагѵлаз аѳѵзца ішѵ̀рѵх̆чоз. Амш аашӣѵ̀н аӄуаршѵ àѳѵрҺа аѳ̆ѵ̀ѳанхѵеіт, нас іаамацѵ̀сѵн, апқàѳҺа іаахѵ̀сѵн, іаадѵдѵ̀н аӆшàтлаку àсѵіт. Аӆшатлаку іара̀знак àтцла абӄӄуà ѐнаҺҺеіт, àмахӄуа цѵцѣссаза̀ іқанатцѐіт, іраґѵ хназжеіт. Атцла адѵрѳàґ іагуалащеіт аѳѵзца ішѵ̀рѵх̆чоз, нàсґѵ аӆсѵ̀ налѵщщан àдґѵл інѵӄуҺаіт.

Атцла абагѵлаз? Ахѵ ішӆахашшааузѵз? Анхаѳѵ іқаіцазі Атцла іаҺазі? Дук мѵрцѵкуа атцла іах̆зі?

---

45. САНІЗ ЕІҢАРҺАЗ АТЦЛА.

Ӆӣѵшӄуса анѵсхѵтц нахѵ̀с схѵ̀ здѵ̀руа сàлагѵеіт. Һѵҕҕра тцла ӆшза̀к іқатқатуа іӄагѵлан. Атцла ӆшза снаѳс аàѳс цѵцѣх̆аза саангѵ̀ланѵ сахуаӆшуан. Знѵ àтцла сшадгѵ̀лаз саб ус іҺѐіт: „Атцла узѵдгѵ̀лоу уара̀ іѵ̆ӄулоуп: уанѵіз аѳнѵ̀ еіҕаскаіт, ӣҕа уахѵ̀лаӆшла, іааза̀“.

Атцла гуцхук ѐіӆш бзіа ізбуà сàлагѵеіт; есѵмша ѳѵнѣ-хѵнѣ снеіуан, àаіґуа ҺаскѵѵҺ ѵқазар ітцѵсхуàн, ашапаѳ̆ѵ̀ анѵ̀ш

сvртvтуàн, ісѵ̀ргузауан. Àамӆа акvр цèіт. Знѵ̀ шvжvмӆàнк àтцлаqнv саннèі абӆӄуà х̆vшшнѵ̀ ішѵ̀qаз збèіт. Сгу іалст оѳѵ̀ ішvімбац àла, аха̀ іскvзѵ̀з. Дàра крàамӆа схѵ̀цуа сгѵ̀лан. Нас аѳнѵ̀ аѣаӆараѣv снеін ажvгvеі аѣагvеі сvманv àтцлаqнv саàіхт. Ашшvҥа ажѵ̀гала àтцла ашапаѣv анѵ̀щ аасvртvтvіт. Санvнvӆш аӆагуаѳарӆуа рацанv ізбèіт, àтцла аӆащӆуа рvбжеіҥарак анvщ рvдvӆсаламкуа іqан. Анvщ іртvтуà сѵ̀шнеіуаз аҥvнаӆӆрӆуа рацанv ізбèіт. Аҥvнӆӆрӆуа тцѳамазамкуа аҥvнаӆшӆаӆуа рӆаѣан. Аҥvнаӆшӆаӆуа анаасvртvтv аҥvнаӆ дѵ̀ӆуà ашvр сvрҥа рvӆрӆуà ірӆ̆ѳанv іцèіт. Аҥvнаӆӆрӆуà ахvqаз анщ тvккà іqан, атцла аӆащӆуа іхvрqудаанѵ̀ іфан. Іздvрт àтцла абӆӆуа ізѵ̀канзаз, аqатàрӆуа ізх̆vшшvз. Іаразнак аҥvнаӆӆрӆуа аҥvнаӆшӆаӆуа шvрӆѣаз агуàѳарӆуа іаарӆҥанѵ̀ ікасvжт. Нас сцàн ауàцvі анvщгузеі еілаӆсанѵ̀ іàтцасvӆсеіт, ішаӆунагозг̆v азv атцастеіт. Ѳvмш-хvмш рvqнvѣ атцла алах̆ еітцнàхvіт, абӆӆуа іаӆахvèіт, аqатарӆуа іцарцаруа іаàqалvеіт.

Абàс ісvӆулоу атцла нсvрхvеіт, уажv

ітцла̀ дvуup, ащйvра іqанатцvуа ауаа̀ атцаҭауа іqоуп.

Схv здvрvуа санбалагvеі? Амзарха іцугvлаз атцла цҩшза азvп саб ісеіҳазі? Атцла сvшцахvлцҩшvуаз? Атцла ішцасхущҭvі? Уажv ізеіцҩшроузі атцла?

---

46. Ҳ' З V М Ф А С.

Ҳааігуара ҳіасvуеіт зvмфаск. Аа̀цҩvні а̀цҩхvні цҿа ідvухо̀іт, іцқурцҩvуа̀ ацҩащмащқуа агоуа̀ іала̀гоіт. Ҕагаларааи, а̀зvн азv зо̀уіт, іхучхо̀іт, цҩvмкрvда аҽvофvі а̀йаqаофvі ірvуа іалагоіт. Ҕара-ҕара азv̀ ҕvуп, даҽа̀ ҕара̀ ішvіасуаз офv ізгуамҕvуа іqоуп. Убас іахvqоу знv зvнла, азv ахцауа̀ гуасҕарцv, ацҩа̀ф сvҕугvланv алабаҕуа̀ ҕа̀сvцҩсоуа са̀лагоіт. Іацҩvнхалvуа азклар рзанаа̀ҕқуа ірvлоуп ацҩсvзкра; ікахуха̀-кахухуаза̀ акалмаҳқуа (ацҩсvз). Ацҩхvн азvмфас ауаа̀ ҕалоіт; аqуараҕуа̀ ірvбжа̀ланv аqуара̀мҿv еізvргоіт а̀зvн азv. Ҳзvмфас шаqа̀ іхуарҕоузі зеҿv рзv!

Ізеіцҩшроузі щқ'ҕан ҳіасvуа азvмфас?

51. А Ц V У Ҿ У А.

1. Аоѳv дvзх̆vмʒозі?
2. Азаѣv ахаҺ зеіԥшроузі?
3. Аҽарчуа̀ аҽардуа̀ ісvԛуло сара?
4. Ԥӣѳvк аіӣца ѐіԥхнvѳлvуа ѐіх̆vмʒуа?
5. Еѣзvмбvуа̀, а̀мѳасца а̀мѳа дзvрбvуа?
6. Адѣvл аqнv інvqуа а̀ажѳан зvма̀vуа?
7. Іанvԥvруа іўоіт іанѣуа анvщ а̀бԥаԥоіт?
8. Ԥvнтца ѳvзv бжv гуаѳа?
9. Аʃv дцазжоіт, ѳvца ԥшvуѐіт, ѳvца зvрѳvуеіт?
10. Напvда ӣапvда агуащ азvртуа?
11. Ԥѐнԥрада ащvда аѳнv уаа̀ла ітvу?
12. Аӣжvмԥан ԥӣ-ӣапvк, а̀ӣvбжон ѳ-ӣапvк, а̀хумvҽха х-ӣапvк зтдоу?
13. Імцамкуа а̀мца уцра̀зтцуа?
14. Абна іхvрхvуа, аѳнv зееітцvзхvуа?
15. Амцаqнv імбvлуа, азаqнv ітцаамqурvлуа?
16. Ԥӣ-ѳѐіӣцак хvлԥак зхагvлоу?
17. ІзмаҺауа ізvмбvуа̀ а̀лащца нvqузгvуа?
18. Охvнла а̀кумзар оѳv ѝімбvуа?

19. Зvфнv зqуаqуа іӈунv інvqуода?

20. Еідҭалоуп х-цгук; доусv рàӈҳа ф̀ба-ф̀ба цгу ҭòуп; зеӣv заqа цгу дqоузі?

21. Бжфvк àіӣца іаӣӣак-іаӣӣак, дрvмоуп; зеӣv заqафv vqада?

22. Есӈvнӣv інvqуа зӈvӈ ізахvмтцуа?

23. Акрvфараан зда офv дхуарӈамі?

24. Офv іхv èіӈш іqуазу, атцvсху àqара іласvу?

---

52. АЗКАӈQАӈУА.

Ала шvуеіт аӈша іагоіт.
Ухv ахvҳ уӈvнтца узрàhауам.
Азvні аӈхvні ірзèілоу аӣvqам.
Амца лфада ізvqалvуам.
Ала ҟàӈшӈv харà іабоіт.
Афнv ішvуӈаху, аҭvм ӣарà ішvрӈаху.
Арӈмаq аччіа ізv ӈхаӣарам.
Амфан àhvзба офv фvзара ізнауеіт.
Аӈvчра адунеі іагурфагоуп.
Адунèі іӈу зеӣv ргу іàхуара аʃv ілшауам.
Аqарматцvс хучуп, аха̀ абжv дvуп.
Акутv іалшуа кутӈуп, акутàӈ іалшуа кутvуп.
Аӈхзv ілтцааназа есvмша аус зvуà,

Іфаҭ мҵцху іхаахоит.

Абазар мҵцху аԥа̀ра бзіа іаҳоит.

Аʃҵ іҿҵ аԥуараԥ ѳѳҵ ізахаршԥуам.

Ала̀ бзіа аԥша̀ ҽіԥшуам.

Аха̀ԥарч напҵла ѳѳҵ ізҵӡԥҵхҵуам.

Іԥшуа̀ ала̀ а̀кум іԥhауа, ҿҵмԥкуа ітԥ-хуаршԥшу а̀уп.

Лѳѳҵ ҽілага іа̀жа еілагоу̀п.

Аԥсахра маріоуп, аԥшара̀ ԥҿеуп.

Аԥу̀ԥма ауаса̀ рҵԥhанаԥан ахҵі а̀баѳ-ԥуеі ннажіт.

Акубрҵ арԥҵс іԥшаԥҵ іарԥҵцҵіт.

Знҵ ухуц, нас уԥазка.

Ажа хаа̀ а̀аԥҵн амш бзіа еіԥшуп.

Імлаԥуа акутҵ а̀хуз ԥхҵзла іабоіт.

Амԥҵі а̀бгҵеі а̀раху рзҵха̀ччуа а̀hа, аhа̀ ауԥра азҵха̀ом.

Асасра бзіоуп, аха̀ аѳнҵ іаhа̀ ҽіԥҵуп.

Бҵзла̀ умҵццакҵн, усла уццакҵ.

Аҭҵм ԥара̀ а̀нҵԥса ілҵеіԥшҵуп.

Хшҵѳк бзіоу, ѳҵхшҵѳк еіhаҵҵ еі-ԥҵуп.

Бжѳҵл аʃҵ ізҵԥшуам.

Аѳҵза бзіа ху імам.

Іԥшзоуп аԥсаа̀ҭ ахуала, аоѳҵ - іх-шҵѳала.

Згу мĕvҕvрцv зҕахvу інашҕуа еіҕуцҕсанv дvмҭароуп.

Знvк а̀мц зҺаз, а̀мцҺаѡv іхзхоіт. А̀чҺарei аўсvуреі зеўv іріа̀аіуеіт.

Знvк а̀мц замхаҺа̀з, даѣа̀ знv ігура̀ оѡv ігоуа̀м.

А̀цҕара агуабзіара а̀цvуп.

Атцара̀ а̀насvҕ змо̀у дарҕшзоіт, ізма̀м да̀ӂӂоіт.

Аҕааца̀ анѐізакvу аоѡv дҕvнчуп.

Атцара змо̀у зра іҕум.

А̀зж анvухо унапv умvѕѕар, а̀зж акvка ччо̀іт, ішарvлоіт.

А̀бга іаґа̀ аѣоутцарґv, а̀бнах̀ іҕшvуѐіт.

---

53. À А Й Р А.

Ашахà àмца еіқўстцеіт, аѳàша ақуàбала азѵ̀ àмца іахакнàсhаіт, àхаша схѵ̀ ҽаhанѵ сіеіт, аҧйàша схѵ сhèіт, ахуàша амш сйòіт, асàбша àіща сѵргѵлоіт. Амҽѵша агулацарах̆ сцоіт. Абàс есѵмша ахà сѵмам.

Аусѵура оѳѵ̀ даазоіт, аайара оѳѵ̀ дѵбжнàхѵуеіт. Аашаѳѵ ащѵ̀ра дацоуп.

---

54. ÀМТЦѴІ ÀЙІХѴЕІ.

Амтц ус àнаhеіт àйіха: „Аоѳѵтѵѳса шаqà діàшамзі: сах̆ѵібалакй̆ѵ дсѵтцаqоіт, есқѵнй̆ѵ стцѵхуѵ̆ѵ анѵрҧарà дàйҧоуп; уарà айіхѵмза уҧаірѵ̆òіт, айіхѵмза ахѳà аҧуітцоіт, àзѵн іщаhауèіт. Удінанѵс іщсòуhара ізмаанòу абрі?“ Айіха ус іàнаhеіт амтц: „Сарà аоѳѵтѵѳса аhаҧѵр зсѵҧуітцауа бзіа сзѵібуа аус ахѵзуеі àцхѵеі ащèі ахѵізѵqастцуа ауп; уарà узѵіщѵмҧѵу, узѵіҧахѵм еґахѵумуа, уахѵіҧѵрхагоу ауп“.

---

55. А М А Т А Х У Ҧ У А.

Ауасҧà ìмазароуп àматахҧуа: аіха,

апарпанта̀, аҳарх́, аԥалаԥѵн, аԥѵмқа̀. Аіха̀ла іҩѵіқоіт а̀тԥла, ҳарх́ла іхѵуеіт аҩдѵ, ԥалаԥѵнла іԥѵуеіт аҩу, парпантала іквлѵіԥоіт ауасхѵр, ԥѵмқала іквлѵіқааує́іт ашхѵмԥ.

Ама̀гуқатԥаѳѵ і̀мазароуп: амаркатѵл, а̀ҳѵзба, а̀заз, ажаҳа̀. Амаркатѵлѵі а̀ҳѵзбеі рѵла іҩѵіқоіт асахҩа̀н, а̀заза̀ла ітԥѵірԥуеіт аімаа ажаҳа̀ла аԥѵмѵҩ а̀лаіԥоіт.

Анхаѳѵ зѵда дхуарҩам: аԥмата̀ аԥеіха̀, ачалт, аеб̀га, амага̀на, аҳҳа̀га, ачқрапа̀т.

Аԥмата̀еі аԥѵіхѵеі рѵла дԥаҩо̀іт, ача̀лтала анѵԥ ірқуԥѵує̀іт і̀ргузоіт, аеб̀ѵгала ата̀ ірхѵує̀іт, амаганала а̀ҩҳѵі а̀міі ірхѵує̀іт, аҳҳагала анѵԥгуа̀лѵі агуамі еізѵіго́іт, ачқарапатала ата̀ еізѵіго́іт іԥҩѵіхѵуеіт.

Еіха̀да дѵусҩам, гурда дҩеірзѵм.

---

56. А̀ХАПҨАРЧ.

А̀х́апҩарч даа̀ра іҩсѵ̆ѵ хуарҩо̀уп: амаҩқуа ннарԥо̀іт, аҳѵнапҩқуеі, а̀хуаԥқоі а̀ѵ̆ѵрҩѵ̆ѵ оѳѵ іҩѵрха̀гоу ннахѵуеіт.

1. Агаг.
2. Іцаакуп.
3. Ахарҵ.
4. Абарбалқуа.
5. Аӷаqа аверсқуа знvу.
6. Аҳа.
7. Абжv.
8. Акубрv.
9. Абз, а̀лақуа, алvмhақуа.
10. Аҵша.
11. Ана̀ша.
12. Аоѳv.
13. Àхуац.
14. Аіха̀.
15. Атцàа.
16. Астòл.
17. Алаба̀.
18. Àіаӷа.
19. Акамvрішша̀.
20. Хҵà.
21. Аба̀.
22. Асаà̆ҵ.
23. Аҿv.
24. Àнҿапvшҵа.

АХҢУА.

Адаҷаҟуа. Аадаҷаҟуа.

1. Таніа Боріеі . . . . . 3.
2. Ҩарханеі Ҩемразуі . . . 3.
3. Згурццул бзіоу аҧҳзба 4.
4. Ауҧра . . . . . 5.
5. Карщ . . . . . 6.
6. Азҧаб бааҧсу . . . . . 6.
7. Таніа хучу . . . . . 7.
8. Аҷабург зеҟу іреіҧҟуп . 8.
9. Ѳуҧа аіѳузца 9
10. Акарщ . . . . . 10.
11. Ашколаҷну . . . . . 11.
12. Іудуруа уазумҵаан . . 11.
13. Тҵіс . . . . . 12.
14. Аҧсҭҟуа реімакра . . . 12.
15. Аѳадеі аѳуі . . . . . 13.
16. Ҩунха дузмам . . . . 14.
17. Аҧакуазж . . . . . 15.
18. Аҧсуцҟара . . . . . 15.
19. Іждуруазар? . . . . . 16.
20. Ауаса . . . . . 16.
21. Алумі аҳунаҧуі . . . 17.
22. Аҵусҧра . . . . . 18.
23. Агуеілгара . . . . . 18.
24. Ібзіоума ачкун іиуз? . 19.
25. Іажуз алум . . . . . 19.
26. Аҳуҳуі ашушкамсуі . . 20.
27. Сҧааца . . . . . 21.
28. Ашкола . . . . . 21.
29. Хукур . . . . . 22.
30. Ашколаҷну . . . . . 22.
31. Паклас . . . . . 23.
32. Аруцҳа . . . . . 24.
34. Аҧхун шаж аҟуҧан . . 25.
35. Амреі, амзеі, аіаҵаҟуеі 25.
36. Аусура-зеҟу іруцкуп 25.
37. Абҧҟуеі аҧаҵҟуеі . . 27.
39. Іумҵахуз уаҵҧамлан 28.
40. Аашара . . . . . 29.
41. Ахучу бзіаҟуа ран дшурбуа . . . . . 29.
42. Еіҳа хшуѳла еіҧхада? 31.
43. Абзкаҧаҳаі амҵуі . . 32.
44. Ахуҧушҵеі абгуеі . 33.
45. Ахаҭ куакіҧа зеҵ іреіҧуп . . . . . 33.
46. Аҵла . . . . . 34.
48. Абгахучуі азҧуеі . . 36.
49. Саніиз еіҧарҳаз аҵла 38.
50. Пзумѳас . . . . . 39.
51. Аҵуу ҧуҟуа . . . . 41.
52. Аҳаҧҷаҟуа . . . . 42.
53. Аашара . . . . . 45.
54. Амҵуі ашхуеі . . . 45.
55. Ааатахуҟуа . . . . 45.
56. Аҳаҧарч . . . . . 46.